21/01/2019

Οδοιπορικό στα μέρη όπου περπάτησε ο Χριστός

/ Γνώμες

Αυτός είναι ένας παλιός δρόμος της Γαλιλαίας, που κατά τα φαινόμενα θα περπάτησε κι ο ίδιος ο Χριστός! Τίθεται, όμως, ένα ερώτημα: Τα βουνά της Γαλιλαίας κατά την εποχή του Ιησού ήσαν όπως τα βλέπουμε σήμερα, σχεδόν φαλακρά, ή μήπως ήσαν κατάφυτα από δάση; Ποια μέρη της περιοχής συνδέθηκαν άμεσα με τον Χριστό και την Βιβλική Ιστορία; Ποια ήταν η πραγματική Γαλιλαία όπου θα περάσει ο Ιησούς τα ευτυχισμένα παιδικά του χρόνια και όπου θα εγερθεί για ν' αναγγείλει στον κόσμο τη χαρμόσυνη είδηση της Αγάπης; Διαβάστε το κείμενο που ακολουθεί!..

ΟΜΟΡΦΙΕΣ ΚΑΙ ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΤΗΣ ΘΕΪΚΗΣ ΓΗΣ

Πώς θα μπορούσαν οι Ισραηλίτες να μην αγαπούν την πα-τρίδα τους; Η Παλαιστίνη είναι μια θαυμάσια χώρα, που η ομορφιά της εντυπωσιάζει τους σημερινούς ταξιδιώτες. Πόσο πιο έκδηλη θα ήταν ακόμα πριν οι τόσοι αιώνες τουρκικής κατοχής αφήσουν να χαθούν τόσα δάση και τόσες καλλιέργειες, πριν τα βιομηχανικά συγκροτήματα υψώσουν τους πυλώνες τους, τους σιδερένιους πύργους των πετρελαιοπηγών, τις υψικαμίνους τους, σε τοποθεσίες που σημάδεψε

η θεϊκή σφραγίδα!
Η κατατομή των υψωμάτων είναι παντού εξαίρετη, τόσο άψογη, τόσο λεπτή, ώστε θα νόμιζε κανείς ότι τη χάραξε το χέρι κάποιου καλλιτέχνη: μόνο η Αττική ανταγωνίζεται αυτήν την τελειότητα. Παντού τα διαφορετικά πλάνα, η φευγαλέα προοπτική, επιβάλλουν στο πνεύμα αυτή την κρυφή αρμονία, που σε κάνει να σκέφτεσαι την αιωνιότητα. Κάτω από τον ουρανό με το σκληρό γαλάζιο χρώμα, οι διάφορες αποχρώσεις συνθέτουν ένα πίνακα με σπάνιο πλούτο χρωμάτων: βαθυκόκκινο στ' αμπέ-λια, γλυκό πράσινο στα περιβόλια, ανοιχτόξανθο στα ώριμα κριθάρια, ξανθοκόκκινο στις έρημους" όλοι αυτοί οι διαφορετικοί τόνοι συγχωνεύονται, κάτω από τον ήλιο, σε ένα ζεστό κοκκινωπό χρώμα, ενώ στη σκιά παίρνουν τις βιολετιές αποχρώσεις του μπρούντζου. Πού και πού, λες για να κάνουν να πάλλει καλύτερα το συμφωνικό σύνολο, μερικές συστάδες από κυπαρίσια προσθέτουν ένα μαύρο τόνο" ή βλέπουμε πάλι την τρεμουλιαστή, ριγηλή επιφάνεια των ελαιώνων να παίρνει γαλαζωπές αποχρώσεις.
Λίγες χώρες παρουσιάζουν, σε τόσο μικρό χώρο, τόσο μεγάλη πολυμορφία. Μέσα σε μερικές ώρες περνάει κανείς απ' τις όχθες κάποιας παραδεισένιας λίμνης σε εφιαλτικούς σωρούς ορεινών κορυφών, σε ξεροπόταμους, σε στοίβες από πέτρες γεμάτες γαϊδουράγκαθα, όπου ο καλός Σαμαρείτης περιμάζεψε έναν πληγωμένο από την άκρη του δρόμου. Σε μια απόσταση κάπου πέντε λεύγες αυτή η ίδια κοιλότητα προσφέρει το πλουσιοπάροχο θέαμα ενός πυκνού παραποτάμιου δάσους, αντάξιου με τις σαβάνες της Αφρικής και ταυτόχρονα ενός φοβερού τόπου από τον οποίο λείπει κάθε είδος ζωής, όπου γυαλίζει το στρώμα του κασσίτερου κάτω από ένα πυρωμένο ουρανό, ανάμεσα στα ψηλά τοιχώματα των γυμνών βράχων. Από την πιο εύφορη πεδιάδα ως στα βο-σκοτόπια χρειάζεται μιας ώρας πεζοπορία. Τα καραβάνια που τα ψήνει η αμμοθύελλα, αναθαρρεύουν βλέποντας να αστράφτει το χιόνι στην κορυφή του Ερμόνα.
Τα φυσικά χαρακτηριστικά της Παλαιστίνης ήταν βέβαια, στην εποχή του Χριστού όπως τα γνωρίζουμε ακόμα: η όψη της γης δεν αλλάζει πολύ μέσα σε πενήντα ανθρώπινες γενιές. Η γεωλογία και η γεωγραφία δεν είχαν ακόμη γεννηθεί. Ο Ρωμαίος Πλίνιος καταπιάστηκε αξιέπαινα μ' αυτές· οι Ιουδαίοι έδειχναν αδιαφορία. Έπρεπε, ωστόσο, να είχαν διαπιστώσει τις κατα-πληκτικές διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στις διάφορες επαρχίες της πατρίδας τους και, όσο κι αν παρασύρονταν από λυρική έμφαση, μόλις επρόκειτο για τη Γη της Επαγγελίας, να παρα-δεχτούν ότι η πασίγνωστη βιβλική έκφραση της «χώρας όπου ρέει το γάλα και το μέλι» δεν μπορούσε να ισχύει στα διάφορα μέρη, παρά μόνο με μια πολύ άνιση ακρίβεια.
Η αλήθεια είναι ότι, σύμφωνα με τη γεωλογία, ολόκληρη η Χαναάν έπρεπε να είναι μια άγονη ζώνη, καλή για να τρέφονται μόνο τα πρόβατα. Εκτός από μερικά σημεία της Σαμάρειας και της Υπεριορδανίας, όπου μερικά σβησμένα σήμερα ηφαίστεια άφησαν μερικές πλάκες από λάβα, όλο το έδαφος αποτελείται από ένα

γεμάτο ρωγμές άσπρο ασβεστόλιθο, που μέσα του πα-ρεμβάλλονται μερικές στενές λουρίδες με μάργα. Σ ‘ αυτό οφεί-λεται και η γενική ξηρασία της χώρας, που την δυναμώνει ακόμα περισσότερο το κλίμα. Εκεί ακόμα οφείλεται και η χαρακτηριστική μορφή των κοιλάδων, που μοιάζουν με βαθιά φαράγγια, που απομονώνουν σαν φρούρια, μερικές γλώσσες από υψώματα. Εκεί και πάλι οφείλεται η αφθονία φυσικών σπηλαίων που τα χρησι-μοποιούν παντού κοπάδια και άνθρωποι, σαν αυτά όπου ζήτησαν καταφύγιο ο βασιλιάς Δαυίδ, θέλοντας να ξεφύγει απ’ τον επα-ναστάτη γιο του, και το Παιδίον Ιησούς για να έρθει στον κόσμο.
Κάποιο τυχαίο γεωλογικό συμβάν εμπόδισε την Παλαιστίνη να γίνει σαν την ασβεστολιθική Καμπανιά ή την Απουλία. Με μια ώθηση, από τα δυτικά προς τα ανατολικά, το στρώμα από κιμωλία έγειρε αρχικά, σχηματίζοντας μια στενόμακρη επίπεδη επιφάνεια, πάνω στην οποία σωριάστηκαν οι προσχώσεις, και κατόπι ανυψώθηκε’ πάνω της μπορούν να σκαλώνουν ακόμα τα σύννεφα ενώ ταυτόχρονα κύρτωσε, ράγισε, διαμελίστηκε σε πο-λύπλοκα υψώματα, και κυρίως λες και ήθελε να αποσπαστεί
από τους όγκους της Ασίας σκίστηκε στην ανατολική της πλευρά, από βορρά σε νότο, σε δυο τεράστιες τομές που την κόβουν ως τις βάσεις της, δυο ρωγμές, που ανάμεσα τους βούλιαξε ένα ολόκληρο τμήμα του εδάφους. Αυτό είναι το επεισόδιο της ιστορίας της γεωλογίας που έδωσε στη Χαναάν τα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα, τις τέσσερις παράλληλες λουρίδες των φυσικών περιοχών της, καθώς και αυτή την εντυπωσιακή όψη των υψω-μάτων, που ξεπροβάλλουν μέσα από ένα κοίλωμα και σε συ-γκλονίζει όταν, από τα υψώματα της Ιερουσαλήμ, κοιτάξεις προς το ανοιχτό βάραθρο, που άνοιξε το ρήγμα και όπου κυλάει ο Ιορδάνης προς τη Νεκρή θάλασσα.
Το δυτικό τμήμα ήταν στην εποχή του Χριστού, όπως είναι και σήμερα, η πιο προνομιούχα περιοχή. Πίσω από την ίσια, όλο άμμο και πλαισιωμένη από κοκκινωπούς αμμόλοφους ακτή, όπου ο όρμος της Χάιφα, πίσω από το ακρωτήριο Κάρμηλο, πρόσφερε μόνο ένα φυσικό καταφύγιο, απλωνόταν η θαυμάσια πεδιάδα του Σαρώνος, που την αφθονία της είχε ήδη υμνήσει ο προφήτης Ησαΐας, η ίδια όπου, στις μέρες μας, το νέο Ισραήλ καλλιεργεί απέραντα περιβόλια με εσπεριδοειδή.
Κατόπι, αφού περνούσες μια ανώμαλη τούμπα γης, που ένας Γάλλος θα μπορούσε να συγκρίνει με το λόφο της Καμπανιάς, που είχε ύψος διακόσια μέτρα, απλωνόταν μια δεύτερη λουρίδα με προσχώσεις, όπου βλάσταινε ένα εξαίρετο στάρι, η Σεφέλα, που ένας Ισραηλίτης δε θα διέσχιζε χωρίς ν ‘ αγαλλιάσει η ψυχή του, καθώς θα έφερνε στη μνήμη του την πετυχημένη φάρσα που έπαιξε ο Σαμψών στους Φιλισταίους, όταν σκέφτηκε να δέσει αναμμένα δαυλιά στην ουρά τριακόσιων αλεπούδων και κατόπι να τις αμολύσει στα σπαρτά τους9.
Τρία αρκετά απότομα σκαλοπάτια, που τα κόβουν μερικά πολύ στενά φαράγγια,

οδηγούν στη ζώνη των υψωμάτων, που έχει πενήντα περίπου χιλιόμετρα από βορρά σε νότο, και απο-τελούν τη ραχοκοκαλιά της χώρας του Ισραήλ. Για τον πιστό Ιουδαίο αυτή ήταν η πραγματική Χαναάν, η κατεξοχήν ιερή γη όπου ο παραμικρός γήλοφος, ο πιο ασήμαντος ξεροπόταμος, το πιο μικρό χωριό, του έφερναν στο νου μια ανάμνηση από το καυτό παρελθόν. Υψώματα; Πάει πολύ να τα ονομάζουμε έτσι. Στην κοινή, και εμπνευσμένη από το βιβλικό κείμενο, γλώσσα αναφέρονται τα όρη Ιούδα, του Εφραίμ, το Θαβώρ και το όρος Γαριζίμ: δεν πρέπει να παίρνουμε τις λέξεις αυτές με την ακριβή τους σημασία.

Αυτά τα παλαιστινιακά «όρη» είναι απλά μεγάλοι λόφοι που πότε κυρτώνουν απαλά, πότε κατακερματισμένα από τη διάβρωση, διαγράφονται απόκρημνα πάνω στον ορίζοντα των μικρών κάμπων. Το Θαβώρ έχει 562 μέτρα ύψος, το Γαριζίμ 868, το μεγαλύτερο ύψος στο όρος Ιούδα φτάνει στα 860 μ. και το Πλερμάκ, η πιο ψηλή και καθαρά παλαιστινιακή κορυφή, δεν ξεπερνάει τα 1200 μ. Το γεγονός αυτό, ωστόσο, δεν εμποδίζει αυτό το κεντρικό τμήμα των Αγίων Τόπων να δίνει στον ταξιδιώτη την εντύπωση ότι είναι όλο ανήφορους και κατήφορους: αρκεί για να πεισθεί να ακολουθήσει κανείς το δρόμο των κορυφών, από τη Γαλιλαία στην Ιερουσαλήμ, αυτό το δρόμο που τόσες φορές είχε πάρει με τους μαθητές του ο Ιησούς.

Θα νόμιζε κανείς ότι όλα αυτά τα υψώματα θα έπρεπε να είναι όμοια: δε συμβαίνει κάτι τέτοιο. Η λεπτομέρεια του ανά-γλυφου και η επίδραση του κλίματος διαφοροποιούν ξεκάθαρα τρεις περιοχές, που οι σύγχρονοι του Χριστού διέκριναν πολύ καλά, παρατηρώντας μάλιστα ότι η ποικιλία, ακόμα και οι α-ντιθέσεις που διαπίστωναν, αντιστοιχούσαν σε διαφορετικά πε-πρωμένα, σε διαφορετικές πνευματικές έννοιες. Η Ιουδαία, στο νότο ήταν ο προμαχώνας, ο τόπος των αποφασιστικών πράξεων πίστης, εκεί όπου είχε εγκατασταθεί ο Αβραάμ, εκεί όπου οι Βασιλιάδες είχαν χτίσει την πρωτεύουσα/εκεί όπου λάτρεψαν τον αληθινό Θεό. Άγονη γη, όπου οι καλλιέργειες έπρεπε να γαντζώνονται στις πλαγιές των υψωμάτων με τη βοήθεια ανα-χωμάτων ή να συγκεντρώνονται σε κοιλώματα γεμάτα κόκκινη ιλύ, μονότονη γη σαν ύμνος σε συναγωγή. Κι όμως τόσο όμορφη με τους αχανείς ορίζοντες της κι αυτό το διάχυτο κοκκινωπό χρώμα, που θυμίζει δέρμα λιονταριού. Η παθητική Ιουδαία, που θα γίνει ο τόπος όπου θα διαδραματιστούν τα Πάθη του Χριστού. Πιο βόρεια, πέρα από τη Μπέθελ και τη Σιλώ, ήταν η Σαμάρεια, πιο ποικιλόμορφη, όπου οι λεκάνες με βασαλτική ιλύ αποτελούσαν «υποσχέσεις για στάρι», όπου, από την κοιλάδα του Ιορδάνη ως τη θάλασσα, μέσα από την πεδιάδα Εσδρελόν, η συγκοινωνία ήταν εύκολη ζώνη διάβασης, όπου ο Βαράκ, με την προτροπή της προφήτισσας Δεβόρρας, κατατρόπωσε τον Σισάρα10, ζώνη όπου έγιναν πολλές επαφές καθώς και ζώνη ακολασίας, αίρεσης, βλασφημίας, όπως έλεγαν οι Ιουδαίοι που την απεχθάνονταν. Όσο για τη Γαλιλαία, που την αποτελούσαν εκατό λόφοι και άλλες τόσες μικρές

πεδιάδες και ποτιζόταν καλύτερα, ήταν ως τους πρόποδες του Λίβανου η πιο γοητευτική από όλες τις ε-παρχίες, σπαρμένη με συστάδες δέντρων και χωριά. Μια περιοχή, ωστόσο, που οι αυστηροί ραββίνοι της Ιερουσαλήμ έβλεπαν με καχυποψία, γιατί νόμιζαν πως ήταν πολύ ελαστική και εύκολη, πολύ λίγο αυστηρή στην τήρηση του ιερού Νόμου.

Η Γαλιλαία όπου θα περάσει ο Ιησούς τα ευτυχισμένα παιδικά του χρόνια και όπου θα εγερθεί για ν' αναγγείλει στον κόσμο τη χαρμόσυνη είδηση της Αγάπης.

Η τρίτη φυσική περιοχή δεν έμοιαζε καθόλου με τις δύο άλλες. Ήταν η ζώνη κατάρρευσης, το graben*, ο λάκκος, όπως λένε οι γεωλόγοι. Την ονόμαζαν «Γκωρ». Είναι εκπληκτικά βαθιά: πρέπει να κατέβει κανείς σε μεγαλύτερο από χίλια μέτρα βάθος, ξεκινώντας από την κεντρική ράχη, για να φτάσει στο βυθό της. Το κοίλωμα αυτό που είναι στενό – δεν ξεπερνάει πουθενά τα 20 χιλιόμετρα από τ' ανατολικά στα δυτικά – βυθί-ζεται γρήγορα από βορρά προς νότο, αρχίζοντας από τους πρόποδες του Ερμόνα -που δεν ανήκει πραγματικά στη γεωγραφία της Παλαιστίνης, πράγμα που αναφερόταν ήδη στο βιβλίο του Ιησού του Ναυή11 -ως το έσχατο όριο όπου η γη του Ισραήλ γίνεται Ιδουμαία πατρίδα των εχθρών της των Βεδουίνων. Ο Λαός του Κυρίου, γνώριζε, από καταβολής κόσμου, ότι αυτό το γεμάτο μυστήριο τραύμα στη σάρκα του πλανήτη, που το βλέ-πουμε στη γεωγραφία να πλαισιώνεται από ηφαίστεια και να προεκτείνεται προς βορρά, στην Κοίλη Συρία, και προς νότο πολύ πιο μακριά μέσα από τον ελαμιτικό κόλπο και την Ερυθρά θάλασσα ως την καρδιά της Αφρικής, στις λίμνες Νυάσσα και Ταγκανίκα, ο Λαός αυτός γνώριζε ότι συνδεόταν με μυστηριώδη και φοβερά γεγονότα, που τα αφηγείται η Βίβλος: εκεί βρίσκονταν τα Σόδομα και τα Γόμορρα, οι καταραμένες αυτές πόλεις και στη θέση τους ανάσαιναν ακόμα τη μυρουδιά από το θειάφι της θεϊκής οργής. Δεν φαίνεται να είχαν ποτέ βυθομετρήσει οι Ιουδαίοι την Ερυθρά Θάλασσα για να διαπιστώσουν ως που έφτανε αυτό το ρήγμα: 793 μέτρα κάτω από την επιφάνεια της Μεσογείου, ένα από τα πιο βαθιά σημεία που έχουν μετρήσει σε ήπειρο!. Αυτή, ωστόσο, η διαμόρφωση του εδάφους τους φαινόταν τόσο παράξενη, ώστε να κυκλοφορούν προφητείες, σύμφωνα με τις οποίες δε θα ήταν αιώνια, ότι την ημέρα της κρίσης του Θεού το βουνό θα σχιζόταν και η Μεσόγειος θα πλημμύριζε την Γκωρ και θα την κατέκλυζε ολόκληρη.

Μήπως υπήρχε κάποια μακρινή ανάμνηση σε όλα αυτά; Μια και, την εποχή που γνώρισε ο άνθρωπος, όλη αυτή η βου-λιαγμένη ζώνη ήταν γεμάτη από μια λίμνη που ξεράθηκε με την εξάτμιση την εποχή του Χριστού είχαν απομείνει τρία λείψανα – το ένα πρόκειται να εξαφανιστεί σύντομα – τρεις εκτάσεις με νερό, άνισης σημασίας, που οι δύο, όπως αναφέρει ο Τάκιτος σε μιαν ελλειπτική φράση του, «διασχίζονται από τα νερά ενός ποταμού που τα συγκρατεί η τρίτη»12. Ο ποταμός αυτός ήταν ο

Ιορδάνης, ο μοναδικός πραγματικός ποταμός της Παλαιστίνης. 0 κατεξοχήν βιβλικός ποταμός – το ιερό κείμενο τον αναφέρει πάνω από διακόσιες φορές – που η ύπαρξη του συνδεόταν με τόσα γεγονότα της ιστορίας του Ισραήλ και αργότερα με την ιστορία του Ιησού...

Πόσο όμορφες ήταν, με την ποικιλομορφία τους, αυτές οι «όχθες του Ιορδάνη» που ύμνησε ο Ψαλμωδός! Στην πιο βορεινή άκρη υπήρχε μια γοητευτική και πολύ δασωμένη περιοχή, γεμάτη νερά που ανάβλυζαν ανάμεσα από τις πικροδάφνες, η χώρα της φυλής του Δαν, όπου ο Ζορ και ο Δαν ενώνονταν για να σχημα-τίσουν τον ποταμό, μια μικρή παλαιστινιακή Ελβετία, όπου οι Ρωμαίοι είχαν ανεγείρει ένα ναό για το θεό Πάνα, όπου, ωστόσο, ο Ιησούς, σταθμεύοντας με τους μαθητές τους στους πρόποδες ενός τεράστιου βράχου, θα πει στον πιστό του Σίμωνα: «Σύ ει Πέτρος καί έπί ταύτη τη πέτρα οικοδομήσω μου την Εκκλησίαν». Ένα πλάτωμα από πέντε, πάνω κάτω, χιλιόμετρα συγκρατούσε, την εποχή εκείνη, τα νερά του ποταμού που σχημάτιζαν ένα αρκετά βαλτώδες τέναγος· επρόκειτο, σύμφωνα με τη Βίβλο, για τη λίμνη Ελούλα, που την έλεγαν ακόμη «ύδατα Μερώμ», περίφημη από τότε που ο Ιησούς του Ναυή σύντριψε στις όχθες και τη συμμαχία των Ιεβουσαίων, των Αμορραίων και των Χετταίων13: την εποχή των ευαγγελίων ήταν μεγάλο έλος πλαισιωμένο με χωράφια με κουκιά και όπου όρθιοι πάνω σ' ένα καλαμοπόδαρο, οι πελαργοί παραμόνευαν τους κυπρίνους ανάμεσα στις καλαμιές· αύριο, θα μεταμορφωθεί σε πόλυτερ*, θα μετατραπεί σε μιαν ιουδαϊκή Ολλανδία με δυο χιλιάδες α-γροκτήματα όπου, θυμίζοντας τη βιβλική λίμνη μερικά κοπάδια από βουβάλια, θα κυνηγιούνται παίζοντας μέσα σε ένα μικρό περιορισμένο, ζωολογικό χώρο και θα στριφογυρίζουν μερικά ρόδινα και φωνακλάδικα σμήνη ερωδιών.

Και άλλα δέκα χιλιόμετρα, που τα διαρρέει το ποτάμι με ορμητικά νερά. Βρίσκεται κιόλας 208 μέτρα κάτω από την επι-φάνεια της θάλασσας, όταν φτάνει σε μια μεγάλη λίμνη, από την οποία θα βγει είκοσι χιλιόμετρα πιο μακριά. Η λίμνη αυτή, την εποχή της διδασκαλίας του Χριστού, δεν ονομαζόταν ακόμα «Τιβεριάς» και ο Ηρώδης Αντίπας μόλις άρχιζε να χτίζει την ασεβή πολιτεία του, που το όνομα της θα θύμιζε το όνομα του ρωμαίου προστάτη του, του Τιβέριου. Έλεγαν συχνά «θάλασσα της Γαλιλαίας» με κάποια έμφαση, γιατί δε χρειάζεται περισσό-τερο από μισή ώρα για να διασχίσει με βάρκα αυτή τη θάλασσα. Περισσότερο ποιητικά, την αποκαλούσαν ακόμα με μια λέξη που θύμιζε το σαν της άρπας σχήμα της, της Κεννερέθ των
Εβραίων, απ' την οποία προήλθε η ονομασία «λίμνη Γενησαρέτ».

Είναι και σήμερα ακόμα μια από τις ωραιότερες τοποθεσίες της γης. Την έχουν συγκρίνει με τις πιο φημισμένες λίμνες του κόσμου, όπως είναι του Κόμο, του Αννεσύ, του Λεμάν. Το καθαρό νερό της, που παρουσιάζει πότε πότε μερικές αινιγματικές κηλίδες στην επιφάνεια, κυμαίνεται από το μπλε ζαφειρένιο χρώμα στο πράσινο του νεφρίτη, με μεγάλες ανταύγειες στο χρώμα της ώχρας και της

σκουριάς στα ριζά των ανατολικών απότομων βράχων της ακτής. Οι γύρω λόφοι έχουν μια χαριτωμένη διάταξη και είναι σκεπασμένοι με καλλιέργειες χωρισμένες με φροντίδα. Έτσι ήταν κιόλας η Τιβεριάδα, τη στιγμή που ο Ιησούς προση-λύτιζε τους πρώτους μαθητές του και, όρθιος, μέσα σε μια από τις βάρκες της, μιλούσε στο πλήθος, που ήταν συγκεντρωμένο στις όχθες της. Ίσως να ήταν και πιο ωραία ακόμα από όσο τη βλέπουμε σήμερα: στις μέρες μας τα δέντρα είναι πολύ αραιά. Είχε, όπως και να νάναι, πολύ μεγαλύτερη κίνηση: μεγάλος αριθμός από μικρά άσπρα κεφαλοχώρια, μερικά από τα οποία σήμερα δεν είναι παρά ερείπια, ζούσαν από το ψάρεμα και το εμπόριο. Ζούσαν ευτυχισμένοι από τη δουλειά τους, ανάμεσα στις γαζίες, τα γιασεμιά και τις πικροδάφνες. Είναι η χώρα όπου υποσχέθηκαν τον ουρανό στους ειρηνόφιλους, τους «πτωχούς τω πνεύματι» και τους ταπεινούς.
Αμέσως μετά, το τοπίο άλλαζε. Πέρα από το στρώμα λάβας που συγκρατεί τη λίμνη, η κοιλάδα γινόταν πιο άγρια. Δεν ήταν πια ο παράδεισος αλλά το Κικκάρ, μια παράξενη χώρα, όπου ο άχρηστος βάλτος και το ρουμάνι γειτόνευαν, μια στέπα γυμνή σχεδόν στον περίγυρο, ένα παραποτάμιο πυκνό δάσος που ακο-λουθούσε τους μαιάνδρους του ποταμού. Η όψη του τοπίου έχει αλλάξει πολύ στις μέρες μας: αρδευτικά έργα επέτρεψαν την εγκατάσταση των «κιμπούτς» στην ξερή ζώνη και το ιορδανικό δάσος περιορίστηκε. Την εποχή του Χριστού απόφευγαν την περιοχή αυτή. Προτιμούσαν να παίρνουν το δρόμο των λόφων, που παρεμβάλλονταν ανάμεσα στους πρόποδες των ιουδαϊκών βουνών και στην κοιλάδα" πιο συγκεκριμένα, μια σειρά από πηγές δημιούργησαν εκεί οάσεις, όπου υψώνονται φοινικόδεντρα που μοσχοβολούν βάλσαμο· η Ιεριχώ ήταν η πιο γνωστή· ο Ηρώδης ο Μέγας έχτισε εκεί ένα μαγευτικό παλάτι.
Πιο κάτω ακόμα, ανάμεσα στις καλαμιές και τις σκλήθρες, απλώνεται ο Ιορδάνης και σιγά σιγά χάνεται. Το μάτι ακολουθεί για λίγο τα γεμάτα λάσπη νερά του, που χάνονται μέσα στα βαρειά και γκρίζα νερά της Νεκρής Θάλασσας. Εδώ βρισκόμαστε περισσότερο από 370 μέτρα κάτω από την επιφάνεια της Μεσογείου. Ο αέρας είναι εξαιρετικά ακίνητος και βαρύς. Η υδάτινη έκταση απλώνεται σε μήκος 76 χιλιομέτρων, όσο είναι η λίμνη Λεμάν, και σε πλάτος το πολύ 16 χιλιομέτρων. Πότε μοιάζει με πλάκα κασσίτερου, πότε με αδιαφανή γαλαζόπετρα, που τη στολίζουν σαν διαμαντόπετρες οι γυμνοί βράχοι: είναι ένα παρά-ξενο υγρό, που λαδώνει τα χέρια, μέσα στο οποίο το ανθρώπινο σώμα επιπλέει και που τα διάφορα άλατα του αναδίνουν μια δυσάρεστη μυρουδιά σαπισμένου ορυκτού. Στις όχθες της λείπει, ή σχεδόν λείπει, κάθε είδους ζωή: καθόλου πουλιά, αλλά ενοχλητικά σμήνη από έντομα· στις όχθες των ξεροπόταμων, που εκβάλλουν εκεί, φυτρώνουν, πού και πού, μερικές τούφες αρμυρίκια.
Στις μέρες μας, αυτοί οι θλιβεροί τόποι πήραν κάποια ζωή. Οι Ισραηλίτες εκμεταλλεύονται τη σόδα και την ποτάσσα· κάποιο κιμπούτς παράγει θαυμάσιες ντομάτες" υπάρχει ακόμα ένα βεν-ζινάδικο και ταχυδρομείο. Ωστόσο, πριν δυο

χιλιάδες χρόνια βασίλευε εκεί μια σχεδόν απόλυτη ερημιά: δε συναντούσες παρά μερικούς ασπροντυμένους αναχωρητές που απόφευγαν τον κόσμο κι αναζητούσαν το Θεό.

Όσο για την τέταρτη φυσική περιοχή, που συμπληρώνει την παλαιστινιακή χώρα την εποχή του Χριστού, δεν αποτελούσε ακριβώς ένα τμήμα της: άλλωστε είναι ζήτημα αν θα περάσει κανείς από εκεί. Αμπαζίμ «τα αντικρυστά βουνά», έλεγαν οι Ιουδαίοι, που από τα υψώματα της Ιουδαίας έβλεπαν το χείλος του ανατολικού οροπεδίου να τους κλείνει τον ορίζοντα. Προς το νοτιά, υπήρχε η προσφιλής στους ποιητές Ιδουμαία, η «γη του Εδώμ» όπου ο Πυρρός Ησάν αποτραβήχτηκε αναμασώντας την οργή του όταν ο Ιακώβ τον παραγκώνισε από τα δικαιώματα του. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι Βεδουίνοι, που κατοι-κούσαν σ' αυτές τις στέππες, δεν τα πήγαιναν, καλά με το Ισραήλ, τη χώρα απ' όπου καταγόταν η οικογένεια του Ηρώδη, του οποίου το ζυγό ανέχονταν οργισμένοι οι γνήσιοι Ιουδαίοι.

Κατόπι, υπήρχε το Μωάβ, η βιολεττιά οροσειρά, πίσω από την οποία η Ιερουσαλήμ ατενίζει την ανατολή του ήλιου' μεγάλες βιβλικές μνήμες συνδέονται μαζί της, όπως του βουνού Νεβώ, που πάνω του ο ετοιμοθάνατος Μωϋσής ατένιζε τη Γη της επαγγελίας, όπου δεν θα πήγαινε ποτέ' πάνω σ' έναν ακαλλιέρ-γητο γήλοφο υψωνόταν το φρούριο του Μαχαιρούντος, ένα από τα φοβερά φρούρια που ο τύραννος Ηρώδης έσπειρε στους Άγιους Τόπους· ο απαίσιος τόπος όπου ο τετράρχης γιος του θα βάλει να αποκεφαλίσουν τον Ιωάννη τον Πρόδρομο. Πιο βόρεια, το οροπέδιο κομματιάζεται σε απότομες πλάκες· διάφοροι χείμαρροι με ορμητικά νερά το έχουν χαράξει, ο Γιαρμούκ, ο Ιαβόκ –αυτός ο Ιαβόκ, που στο πέρασμα του ο Ιακώβ πάλαιψε με τον άγγελο μια ολόκληρη νύχτα -: οι Ιουδαίοι έμποροι περνούσαν από εκεί για να φτάσουν στο δρόμο του οροπεδίου, το δρόμο για τη Δαμασκό, αυτόν που ακολουθεί ο σύγχρονος σιδηρόδρομος. Η χώρα, που θα μπορούσε να είναι πολύ εύφορη -το έδαφος από βασάλτη όταν αποσυντεθεί είναι συχνά θαυμάσιο – δεν είχε καθόλου α-ξιοποιηθεί και χρησίμευε μόνο σαν στέππα για τους νομάδες και για να περνούν τα καραβάνια. Σιγά-σιγά αυτά τα φτωχά βο-σκοτόπια παραχώρησαν αργότερα τη θέση τους στην έρημο. (*)

(*) ΝΤΑΝΙΕΛΣ ΡΟΠΣ: «Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ ΣΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ», Μετάφραση: Έλλης Αγγέλου, Τρίτη Έκδοση, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα, σελ. 24-32.